

Antik Yunan'dan Günümüze Uluslararası Hukuk Felsefesi: Jus Cogens Normlar ve Uluslararası Hukukun Evrensel Değerlerinin İşlevselliği

The Evolution of International Legal Philosophy from Ancient Greece to the Present: Jus Cogens Norms and the Operational Role of Universal Values in International Law

Demet Şefika MANGIR*

Öz

Uluslararası hukukun, Antik Yunan'ın siyasi düşüncelerine kadar uzanan köklü ve kesintisiz bir tarihsel geçmişe sahip olduğu bilinmekte; bu gelişim sürecinin özellikle Roma hukukunun etkisiyle biçimlendiği görülmektedir. Antik Yunan'dan bu yana evrensel değerlere dayalı temeller üzerinde yükselen uluslararası hukuk, yalnızca devletlerarası ilişkileri değil; aynı zamanda uluslararası kuruluşları, insan haklarını, sürdürülebilir kalkınmayı ve küresel güvenliği konu edinen, teknolojik gelişmeler ışığında hava, kara ve deniz dışında siber uzayı da kapsayan modern alanlara da uzanmaktadır. Uluslararası hukuk; ulusal hukuk ile devletler, uluslararası örgütler ve kimi durumlarda bireyler arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen yapısıyla farklılaşmakta, bu farklılıklar hukuk kurallarının içeriğinin belirlenmesi ve uygulanabilirliğine ilişkin felsefi tartışmaların önemini artırmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası hukuk felsefesi, normların tanımı, kaynağı ve meşruiyetine ilişkin sorular etrafında şekillenmektedir. Bu çalışmada, uluslararası hukukun evrensel değerlerinin inşasında felsefi yaklaşımların rolü ele alınırken, özellikle jus cogens (emredici normlar) kavramı üzerinden evrensel hukuki değerlerin egemen devletlerin rızasına dayalı hukuk anlayışıyla olan ilişkisi irdelenecektir. Jus cogens normlarının evrensellik iddiası ile pozitif hukuk ilkeleri arasında kurduğu denge, uluslararası hukukun işlevselliğini ve bağlayıcılığını değerlendirmede önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda jus cogens normları, uluslararası hukukta evrensel değerlerin normatif olarak yerleşmesini nasıl sağlar ve bu süreç, egemenlik ilkesine dayalı pozitif hukuk anlayışıyla nasıl bir etkileşim içinde olmalıdır? Sorunsalından hareketle makalede geniş bir literatür taraması yapılarak, tarihsel, kavramsal ve teorik bir perspektif üzerinden felsefi yaklaşımların ve jus cogens normlarının uluslararası hukukun evrensel değerleri üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Roma Hukuku, Doğal Hukuk, Uluslararası Hukukun Evrensel Değerleri, Jus Cogens.

Abstract

International law has a long and continuous history rooted in the political thought of Ancient Greece and shaped significantly by Roman legal traditions. From these foundations, it has developed into a legal system grounded in universal values, extending beyond inter-state relations to include international organizations, human rights, sustainable development, and global security. With technological advancement, its scope has expanded to modern

Makale Geliş Tarihi: 09.07.2024. Makale Kabul Tarihi: 14.07.2025.

Araştırma Makalesi / Künye: MANGIR, Demet Şefika. "Antik Yunan'dan Günümüze Uluslararası Hukuk Felsefesi: Jus Cogens Normlar ve Uluslararası Hukukun Evrensel Değerlerinin İşlevselliği". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 19/37, (Aralık 2025): s. 235-255. <https://doi.org/10.19060/gav.1838076>

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Devletler Hukuku Anabilim Dalı Başkanı, E-mail: demetacar@selcuk.edu.tr. ORCID: 0000-0002-2542-8551.

Gazi

Akademik
Bakış

235

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

domains such as cyberspace, in addition to land, sea, and air. These differences have heightened the significance of philosophical debates concerning the definition, legitimacy, and applicability of legal norms. This study explores the contribution of philosophical approaches to the construction of universal values in international law, focusing particularly on the concept of *jus cogens* (peremptory norms). It analyzes the tension between the universality claim of *jus cogens* norms and the positivist foundation of international law based on the consent of sovereign states. This balance offers a valuable framework for evaluating the binding force and normative effectiveness of international legal norms. Accordingly, the central research question is: How do *jus cogens* norms enable the institutionalization of universal values in international law, and how should this process interact with a sovereignty-based positivist legal framework? Adopting a historical, conceptual, and theoretical perspective, the article conducts a comprehensive literature review to assess the role of *jus cogens* in shaping the normative architecture of international law.

Key Words: Ancient Greece, Roman Law, Natural Law, Universal Values of International Law, *Jus Cogens*.

Giriş

İnsanlar ortak yaşamlarını siyasi topluluklar halinde düzenlemeye başladıklarından bu yana, topluluklar arası ilişkilerini düzenlemek için ilkel de olsa bazı kurallar sistemine ihtiyaç duymuşlardır. Günümüz uluslararası hukuk olarak tanımlanabilecek kurallara, antik ve Ortaçağ tarihinde rastlanmakla birlikte, uluslararası hukuk Rönesans ve Reformun mayasında şekillenen modern Avrupa devlet sistemi tarafından belirlenmiş nispeten daha modern bir sistemdir. Her ne kadar uluslararası hukuk sistemi modern bir yapıya sahip olsa da, tıpkı modern devlet kavramı gibi, tarihsel olarak Ortaçağ'dan miras kalan temeller üzerine inşa edilmiştir. Nitekim uluslararası hukuk teorisyenlerinin büyük çoğunluğu, sistemlerini doğal hukuk anlayışı doğrultusunda temellendirmiştir. Uluslararası hukukun nasıl ortaya çıktığını ya da bugün nasıl geliştiğini anlamak için Antik Yunan'ın siyasi düşüncelerine kadar uzanan uzun ve kesintisiz bir tarihi irdelemek ve özellikle Roma hukukunun uluslararası hukuk üzerindeki etkisini görebilmek gerekmektedir. Bu noktada, ilkel Roma Şehir devlet hukuku son derece uygar bir dünya imparatorluğunun ihtiyaçlarına uygun bir hukuka dönüşebilmiştir. Roma'ya özgü hukuk olarak bilinen *jus civile*'nin daha liberal ve ilerici bir unsurla *jus gentium*'la bütünleştirilmesi, ilkelerinin her yerde ve herkes tarafından tanınmasına neden olmuştur. Aslında bu pratik, Yunanistan'da Stocacılar tarafından geliştirmiş, Romalılar tarafından ödünç alınmış, insan davranışını kontrol etmesi gereken ilkelerin toplamı olarak görülen, rasyonel ve sosyal bir varlık olarak insanın doğasında bulunan *jus naturale*/doğal hukuk felsefi anlayışıyla pekiştirilmiştir. İnsanın doğası gereği toplum içerisinde yaşamak zorunda olması ve toplumun kabul görmüş değerlerine ve standartlarına bağlılık gereksinimi hukukun işleviyle anlam kazanmıştır.

Hukuk insanlığın varoluşundan bu yana bağlayıcı olan haklar ve vazifeler temelinde yapıcı olmakla birlikte yasal düzenlemeleri ihlal edenleri cezalandırıcı bir işleve de sahip olmuştur. Hukuk, toplumun davranışlarını düzenleyen bir kurallar serisinden oluşmaktadır. Uluslararası hukuk da bu özellikleri taşımakla birlikte, uluslararası hukukun temel süjesi ulus-devletlerdir. Bu bağlam-

Görüş

da on altıncı ve on yedinci yüzyılda, Thomas Hobbes gibi düşünürler devletlerarasındaki ilişkileri doğa durumu gibi bir durumla karşılaştırarak, uluslararası hukuku güçlünün hakkı temelinde şekillenen bir alışveriş olarak betimlemişlerdir. Bu noktada Hugo Grotius'un *Deniz Hukuku* adlı eseri, güçlünün hukuku düşüncesini, hukukun gücüne dönüştüren deniz hukukunun ve uluslararası hukukun erken dönemdeki teorik temellerinin habercisi olmuştur. Grotius'un eseri, devletlerarasındaki hukuki ilişkileri tanımlamaya ve uluslararası ilişkileri düzenlemeye çalışmıştır. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, devletlerarası ilişkilerde özellikle diplomatik dokunulmazlığın ve savaşın düzenlenmesini ele alan birçok uluslararası anlaşmanın imzalandığı ve uluslararası kamu düzeni kavramının önem kazandığını bir döneme geçilmiştir. Yirminci yüzyılda ise uluslararası hukuk, devletlerarası ilişkilerin yanı sıra uluslararası kuruluşlar, insan hakları ve çevre gibi yeni alanları da içerecek şekilde genişleyerek, uluslararası mahkemelerin kurulması ile yargısal boyutunu da güçlendirmiştir.

Ulus-devletlerin içerisinde ulusal hukuk ile diğer devletler, uluslararası kuruluşlar/örgütler ve belli durumlarda da bireyler arasında işleyen hukuk arasında birçok farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklardan dolayı uluslararası hukuk, hukuk kurallarının analizine bunların içeriklerinin belirlenmesine ve kural ve araçların realiteye uygulanmasına odaklanmaktadır. Bu odaklanma, uluslararası hukuk felsefesinin incelenmesinin nihai amacını ortaya koymaktadır. Uluslararası hukukun evrensel değerlerinin inşasında felsefi yaklaşımlara dikkat çeken makalede, evrensel değerlerin egemen devletlerin rızasına dayalı hukuk anlayışında uluslararası hukukun işlevselliğine yansımaları değerlendirilecektir. Makalede geniş bir literatür taraması yapılarak tarihsel, kavramsal ve teorik bir çerçevede felsefi yaklaşımların uluslararası hukukun evrensel değerleri üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Uluslararası Hukuk Felsefesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hukukun Evrensel Değerlerinin Kökenleri

Uluslararası hukuk felsefesi, uluslararası hukuk sisteminin temel sistemik ve yapısal kategorilerini açıklamayı, dahası uluslararası hukukun belirli kurallarının oluşturulmasını ve işleyişini açıklayanları anlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, hukuk felsefesi uluslararası hukuku disiplinler arası bir perspektifte incelemek için bir başlangıç noktası sağlamakta ve devletlerin belirli bir uluslararası hukuk kuralını kabul etme veya reddetme seçimini etkileyen etik, ahlak, politika, kültür ve ekonomi gibi faktörler de dahil olmak üzere devletlerin etkileşimini analiz etmektedir. Bu analiz uluslararası hukukun doğasını ve içeriğini doğru bir şekilde yansıtan açıklamaları anlamlı kılmak ve dahası her zaman uluslararası hukukun ne olduğunu ve nasıl uygulanabilir olması gerektiğini söyleyebilecek bir aracı tasarlamaktadır. Dolayısıyla, uluslararası hukuk felsefesi, uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletler ve diğer uluslararası aktörler arasındaki davranışları, yükümlülükleri ve hakları anlamayı ve

Gazi

Akademik
Bakış

237

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

açıklamayı amaçlayan bir alanı ifade etmektedir.

Uluslararası hukuk felsefesinin temelleri Antik Yunan'a dayanmaktadır. Antik Yunan kökenli "philosophia" kelimesi bugün çoğu Avrupa dilinde felsefe bilimini tanımlamak için kullanılmaktadır¹. Philosophia kelimesi, Philo sevmek, sophos ise bilgi, bilgelik anlamına gelen sözcüklerden oluşmakta ve bilgelik sevgisi olarak tercüme edilmektedir². Bu bağlamda felsefe hakikat, gerçeklik ve doğruluk peşinde tutkuyla/bilgelik sevgisiyle yürütülen entelektüel bir birikim olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel olarak felsefenin MÖ altıncı yüzyılda bugünkü İzmir ile Gökova Körfezi arasındaki İyonya Bölgesi'nde başladığı bilinmektedir³. İyonya bölgesi antik dönemde Anadolu'nun batı kıyılarına ve çevresindeki adalardan oluşmaktadır. Günümüz Türkiye'sinin batı sahil şehirleri ve Ege Denizi'nde bulunan bazı adaları içine almakta ve İzmir, Aydın ve Manisa gibi modern şehirler bu bölgede yer almaktadır. Tarihsel olarak zengin bir kültürel geçmişe sahip olan İyonya'nın en önemli şehirleri arasında Milet, Efes, Priene, Miletos ve Smyrna (günümüz İzmir'i) bulunmaktadır. Bu şehirler antik Yunan döneminde büyük öneme sahip ticaret merkezleriydi. İyonyalılar, bilim, felsefe, tıp ve sanat alanlarında önemli katkılarda bulunmuşlar, özellikle Miletliler, Thales ve Anaximander gibi önemli filozofları yetiştirmişlerdir. Bu nedenle Batı dünyası için felsefenin geleneksel başlangıç noktası Antik Yunan'a özellikle de İyonya bölgesine dayanmaktadır⁴. İyonya, Pers, Makedon, Roma İmparatorluğu ve ardından Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde de önemini korumuştur. Aslında Doğu toplumları zorunlu bir kültür değişimiyle felsefe birikimine tabi olmuşlardır⁵. İyonyalıların kendi varoluşları ve içinde yaşadıkları evrenin yapısı hakkında düşünmeye ve sorular sormalarıyla, felsefe bireysel, eleştirel, refleksif ve bütüncül bir düşünme yetisi olarak ortaya çıkmıştır⁶. Dolayısıyla İyonyalı bilginler diğer uygarlıklardan farklı olarak dünyayı, evreni ve kendi varlıklarını teolojiden ayrı daha rasyonel bir sistem içinde açıklamaya çalışmışlardır.

Antik Yunan'da felsefenin dünyayı ve evreni açıklama çabasıyla başlayan süreç, doğal hukuk yaklaşımıyla, hukukun insan doğasından kaynaklandığını ve bu nedenle evrensel, sabit ve değişmez olduğunu savunan bir hukuk felsefesi geleneğine dönüşmüş ve modern uluslararası hukukun temel ilkelerinin ve normlarının zeminini oluşturmuştur⁷. Doğal hukuk felsefesi, farklı düşünürler

- 1 İsmail Erdoğan, "Felsefenin Menşesi ile İlgili Görüşler", *FÜİFD*, VIII/8, Haziran 2003, s.60.
- 2 Francis E. Peters, *'Philosophia' Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, (çev. Hakkı Hünler), Paradigma Yayınları, 2004, s. 289.
- 3 Martin Heidegger, *Nedir Bu Felsefe ?*, (çev. Ali İrgat), Afa Yayınları, 1995, s. 29.
- 4 William S. Sahakian, *Felsefe Tarihi*, (çev. Aziz Yardımlı), İdea Yayınları, 1995, 13.
- 5 Eyüp Bekiryazıcı, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Osmanlı'da Felsefe Üzerine Bir Değerlendirme", *AÜİFD*, XIX/19, 2003, s. 250.
- 6 Francis Macdonald Conford, *Bilgeliliğin Başlangıcı Eski Yunan'da Felsefi Düşüncenin Kökleri*, (çev. Şahin Filiz), Say Yayınları, 2021, s.159.
- 7 Antony Anghie, "Francisco de Vitoria and the Colonial Origins of International Law", (çev.

ve dönemler tarafından farklı şekillerde ele alınmış olsa da, genel olarak evrensel değerleri, hukukun üstünlüğünü, temel ahlaki ilkeleri adalet, yaşam hakkı, özgürlük, eşitlik, mülkiyet hakkı gibi temel insan haklarını içermektedir⁸. Antik Yunan döneminde Sokrat, Platon ve Aristoteles'in eserleri (Devlet -Sokrates'in Savunması-Politika) dikkate alındığında -modern anlamdaki uluslararası hukukun kompleks yapısı görülmemekle birlikte- şehir devletleri arasındaki diplomatik ilişkilerin ve anlaşmaların adalet, ahlaki sorumluluk ve insan hakları gibi temel kavramların evrensel, rasyonel ve insan doğasına uygun olarak hukuk felsefesinin merkezinde yer aldığı ve doğal hukuk yaklaşımıyla⁹ ele alındığı görülmektedir.

Antik Yunan felsefesinde mitolojik kavramlarla ifade bulan adalet *dike* kavramıyla anlandırılmaktadır. Bu kavram Platon ve Aristoteles tarafından içerisinde ahlakiliği barındıran hukuki bir kavram olarak geliştirilmiş, Homeros'un eserleriyle adil olma, hileden kaçınma, doğruluk ve dürüstlük anlamlarıyla toplumla özdeşleştirilmiştir. Dolayısıyla, Antik Yunan'dan Roma'ya hukukun evrensel ve adaleti sağlama amacını vurgulayan etik ilkelerle çevrelendiği görülmektedir. Bu bağlamda, kökeni Aristoteles'e dayanan günümüzde Grotius'la dillendirilen, *iyi niyet ve samimiyet* ifadesiyle anlam bulan *Bona Fides ilkesi* de günümüzde uluslararası hukukun temel süjesi olan devletler arasındaki ilişkilerde ve antlaşmalarda önemini korumaktadır¹⁰. Roma hukuku doğal hukuk etkisiyle etik değerleri ön planda tutarak toplumsal barışı ve huzuru sağlamaya çalışmış ve bu değerler süreç içerisinde pozitif hukukun da önemli bir parçası olarak kabul edilmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun hukuk sistemi, daha sonraki Avrupa hukuk sistemlerinin temelini oluşturmıştır. Bu nedenle Roma dönemi hukuk felsefesi, hukuk felsefesi tarihinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Roma hukuku, iki temel kavram etrafında şekilleniyordu: *jus civile* ve *jus gentium*. Roma vatan-daşları arasındaki ilişkilere uygulanan *jus civile*, yerel hukuku ifade ederken, *jus gentium*, yabancılarla veya farklı Roma bölgeleri arasındaki ilişkilere uygulanan daha genel ve evrensel hukuku ifade etmekteydi. Dolayısıyla, *jus gentium*, Roma hukukunun evrensel ve uluslararası boyutunu temsil etmekteydi. Roma hukukunun farklı sınıf ve statülere sahip insanlar arasında eşitlik ilkesini önemsemesi, Roma hukukunun daha geniş bir toplumsal tabakaya yayılmasına katkıda bulunmuştur¹¹. Roma döneminin sonlarına doğru yaşamış olan Cicero'nun siyasi ve toplumsal değişimlere tanıklık etmesi çalışmalarına yansımıştır.

Umut Koloş). Social & Legal Studies, V/3, 1996, s.326.

8 John Wild, *Plato's Modern Enemies and The Theory of Natural Law*, The University of Chicago Press, Chicago, 1953. s.73.

9 Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi*, (çev. Muammer Sencer), Alfa Yayınları, 2012, s.320.

10 John F. O'Connor, *Good Faith in International Law*, Dartmouth Publishing Company, s. 56.

11 Kinji Akashi, *In Cornelius van Bynkershoek: His Role in The History of International Law*. Brill/Nijhoff. 1998, s.120.

Cicero'nun düşünceleri,¹² uluslararası hukukun temel ilkeleri olan egemenlik, dokunulmazlık, barışçıl çözüm, savaşın sınırları gibi konularda dolaylı etkiler yaratmış ve uluslararası ilişkilerdeki normların ve kuralların şekillenmesine katkıda bulunmuştur.

Roma hukukunun etkisi Ortaçağ ve modern hukuk sistemlerine kadar uzanmış ve uluslararası hukukun temel taşlarını oluşturan ilkelerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Ortaçağ'da hukuk felsefesi, Batı Avrupa'da Hristiyan teolojisi ve skolastik düşünce ile yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Bu dönemde hukuk felsefesi, kilisenin ve devletin ilişkisi, doğal hukuk kavramları, adaletin tanımı ve hukukun kaynağı gibi konuları ele almıştır¹³. Ortaçağ hukuk felsefesinde, Antik Roma ve Antik Yunan'dan gelen doğal hukuk kavramı, Hristiyan teolojisi ile bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Doğal hukuk, Tanrı'nın kanunlarına dayalı olarak insanların doğuştan sahip olduğu hakları ifade etmek için kullanılmıştır¹⁴. Görüldüğü üzere, Antik Yunan ve Roma hukuk felsefesine dayandırılan temel parametreler, Ortaçağ hukuk felsefesi ile doğal hukuk felsefesinin yeniden doğuşuna tanıklık etmiş ve günümüz uluslararası hukukun evrensel ilkelerinin şekillenmesine katkı sağlamıştır.

İnsanların evrensel haklara sahip olduğu ve bu hakların devletlerin davranışlarını sınırlayan bir etken olduğu düşüncesine dayanan doğal hukuk, Antik Yunan ve Antik Roma hukuk felsefecilerinin eserlerinden yeniden tanımlanmış ve uluslar hukukuna uygulanması on altıncı yüzyılın sonlarında daha popüler hale gelmiştir. Modern doğal hukukçular,¹⁵ tüm hukuki normların geçerli ya da bağlayıcı olmaları için pratikte mantıklı, akla uygun veya adil bir şekilde olması gerektiğini savunmakta ve bir eylemin ya da normun, diğerlerini dikkate alan bir dizi ahlaki kısıtlama ile tutarlı olması halinde pratikte makul olduğunu ileri sürmektedirler¹⁶. Bu bağlamda doğal hukukçular, hukuk ve ahlak arasında gerekli ya da yakın bir bağlantı olduğunu iddia etmekte ve hukukun ahlaki içeriğinin genellikle kamu yararı veya insan onuru¹⁷ gibi kavramlarda bulunduğunu gerekçelendirerek teorik bir çerçeveye sunmaktadırlar.

Doğal hukukun uluslararasındaki ilişkileri yönettiği düşüncesi, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun otoritesinin sona ermesi ve ardından on altıncı yüzyılın ortalarında modern devlet sisteminin yükselişiyle aynı zamana denk gel-

- 12 Mortimer N. S. Sellers, "The Influence on Marcus Tullius Cicero on Modern Legal and Political Ideas", *Ciceroniana, the Atti di Colloquium Tullianum Anni MMVIII*, 2009, s.22.
- 13 Hakkı H. Erkiner, "Grotius Öncesinde İlk Modern Uluslararası Hukuk Düşüncesinin Oluştugu Tarihsel Koşullar Ve Erken Klâsik Dönemdeki Öğreti", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2012, XVIII/1, s.68.
- 14 Erkiner, ag.m., s.91.
- 15 Sururi Aktaş, "Modern Doğal Hukuk Bağlamında John Finnis'in Hukuk Teorisi". *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* VIII/1-2, Haziran 2004, s.5.
- 16 Aktaş, ag.m., s.9.
- 17 John Finnis, *Natural Law and Natural Rights*, Clarendon Press, Oxford 1980, s. 34.

mektedir. İmparatorluğun yıkılmasıyla ortaya çıkan boşluğa devletlerin hakim olmaları ve hakimiyetin içeriğinin doğal hukuk teorisi ile yapılandırılması artık uluslararası ilişkilerin papa ya da imparator yerine doğal hukukun yönelimine girdiğini göstermektedir. Doğal hukuk teorisi kökenleri, Aquinas'tan etkilenen Suarez ve Vitoria gibi İspanyol yeni skolastik filozofların çalışmalarında şekillenmiştir¹⁸. Erken dönemde, Gentili ve Grotius'un daha çok hümanist-Roma kaynaklara dayanarak benzer türden argümanlar ileri sürdüğü görülmektedir¹⁹. Tüm bu filozofların başlattığı entelektüel gelenek Hobbes ve Rousseau'dan, Kant ve Bentham'a kadar devam etmiştir²⁰. Bentham'ın eleştirilerinden hareketle doğal hukukun evrenin rasyonelliğine dair bize abartılı gelen bir inancı ima ettiğini kabul etmek gerekirse de doğal hukukun en büyük işlevi, modern uluslararası hukuku ve modern savaş hukukunu ortaya çıkarması olmuştur. Bu filozofların doğal hukukçu kimliklerinin yanı sıra devletler kadar tüm insanlar için de bağlayıcı olan evrensel ahlaki yükümlülükler olduğunu kabul etmeleri ve bu tür ahlaki yükümlülüklerin uluslar hukukunu nasıl yönetmesi gerektiği sorusuna yoğun bir şekilde odaklanmış olmaları modern uluslararası hukuka giden yolun taşları olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası hukuk sisteminin asli sükeleri olan devletler belirli bir uluslararası hukuk kuralıyla bağlı olup olmadıkları konusunda kesinliğe ihtiyaç duymaktadırlar. Erken dönemlerde teamül, doğal hukuk ve doğal akıl tarafından açıklanan uluslararası hukuk, devletlerin bu kuralların varlığına ve geçerliliğine riayet etmeleri ya da aykırı davranmamaları, özellikle de aksine bir kuralı ya da uygulamayı anlaşımayla benimsememeleri sayesinde işlerlik kazanmaktaydı. Bu yaklaşıma göre, belirli bir konuda üzerinde mutabık kalınmış bir pozitif uluslararası hukuk kuralı olmasa bile, bu konuyla ilgili belirli çözümlerin adil, uygun veya makul olduğuna dair doğal hukuk iddiaları öngörülmektedir²¹. Buna karşın, uluslararası hukuku bugün yaptığımız gibi pozitif hukukla özdeşleştirmek, devletler tarafından kabul edilen ve üzerinde mutabık kalınan bir kuralın yokluğunda, söz konusu olası veya varsayılan kuralın konusuyla ilgili siyasi, etik veya sosyal değerlendirmelerin uluslararası hukuk sistemi içinde hiçbir önemi olmadığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, yerleşik hukuk kuralları ile hukuk sisteminin amaçları kıyaslandığında, hukukun nihai adaleti amaçladığı ancak bunu dolaylı olarak gerçekleştirdiği, adaletten çok düzen, istikrar, kesinlik olan yöntemlerle gerçek amacını gerçekleştirdiği görülmektedir. Aslında hukuki çalışmaların ve hukuk biliminin temel amacı, bir kamu

18 Erkiner, ag.m., s.90.

19 Mark Chadwick, *The Philosophical Foundations of Universal Jurisdiction: Piracy in the Works of Alberico Gentili and Hugo Grotius*, In *Piracy and the Origins of Universal Jurisdiction*, Brill Nijhoff, 2018, s.84.

20 Jeremy Bentham, "Saçmalığın Dik Alası", *Siyasal Düşünce*, (çev. Sevda ve Hamit Çalışkan), Ed. M. Rosen ve J. Wolff, Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 237., John Wild, "Natural Law and Modern Ethical Theory", *Ethics*, LXIII/1, 1952, s. 13.

21 Erkiner, ag.m., s.83.

Gaz.

Akademik
Bakış

241

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

yönetimi bilimi sunmak ve esas olarak yerel yönetimle ilgilenmektedir²². Bu da karmaşık geç Ortaçağ yönetimlerinde genellikle çeşitli siyasi aktörleri ve çıkar gruplarını içeren çok düzeyli yönetim sorunlarını beraberinde getirmiş ve bu sorunlar, hem Roma hukukunun hem de Kanon hukukunun (Katolik kilise hukuku), dış ilişkilere ilişkin bir dizi konuyu ele almalarına zemin hazırlamıştır²³. Dolayısıyla, bu dış ilişkilerin bazı prensiplerine bağlı normatif nitelik, on altıncı yüzyıla kadar genel anlamda hukuk öğreniminden henüz net bir şekilde ayrılmayan uluslararası hukuk çalışmalarının tohumlarını atmıştır.

Uluslararası hukuk çalışmalarının on altıncı yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar olan gelişimi, daha geniş bir bağlamda farklı gelişmelere atfedilebilir. Özellikle, Avrupa kıtasında hukuk biliminin sürekli gelişimi, sivil hukuk geleneğine dayanan köklerin korunmasına katkı sağlarken, diğer yandan siyasi gücün yeni paradigması olarak bölgesel egemen devletin ortaya çıkışı, bu farklı gelişmelerin önemli bir başlangıcını ifade etmektedir. Bu bağlamda erken modern hukuk bilimi, geç Ortaçağ hukuk yöntemlerinden gelişmiş ve benzer şekilde, erken modern devlet Ortaçağ siyasi düzeninden miras kalan birçok özelliği ve kurumu korumuştur²⁴. Özellikle Avrupa’da entelektüel bir hareket olarak ortaya çıkan hümanizmle, Antik Roma hukuku ve klâsik hümanist düşüncenin yeniden keşfi ve revizyonu, İtalyan yöntemini ve Kanonları eleştirmiş, Rönesans döneminin bir parçası olarak, sanat, kültür, bilim ve düşünce alanlarındaki yeniden canlanmayla Roma hukukunu modern hukuk sistemlerine entegre etmiştir²⁵. Dolayısıyla hümanizm, Antik Yunan-Roma kültür ve değerlerinin rehabilitasyonunu, toplumun ve kurumların yönetim biçimini ve insanlığın iyileştirilmesini amaçlayan reformist bir akım olarak, modern hukukun temellerini oluşturan ve hukukun evriminde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen bir hareket olmuştur. Roma Hukuku’nun bu dönemde yeniden değerlendirilmesi ve anlaşılması neredeyse on sekizinci yüzyılın sonuna kadar hukuki literatürde hüküm sürmüş ve modern hukukun gelişimine etki etmiş ve Avrupa’da hukuki düşünceyi dönüştürmüştür²⁶.

On yedinci yüzyılın ikinci yarısında daha teorik bir hukuk bilimi, meta-hukuk/hukuk felsefesi gelişmiştir. Alman hukuk sisteminde ortaya çıkan ve rasyonalist olarak adlandırılan aklın hukuku (law of reason -Vernunftrecht) kavramı hukuki düşüncede akıl ve mantık temelinde hareket edilmesi gerekti-

- 22 Almut Höfert, “Geç Ortaçağ’da Devletler, Kentler ve Yurttaşlar”, *Devletler ve Yurttaşlar*, Skinner Quentin, Strath Bo, (çev. Aksay Gökhan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.87.
- 23 Will Durant, *The Story of Civilization: Caesar and Christ*, Simon And Schuster, New York, 1954, s.755.
- 24 Andrew Clapham, *Brierly’s Law Of Nations An Introduction to the Role of International Law in International Relations*, Oxford University Press, 2012, s.4.
- 25 Randall Lesaffer, “Modern Uluslararası Hukukta Roma Hukuku Argümanları: İşgal ve Zandancı Zamanışımı” (çev. Ahmet Karakocalı), *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, II/III, Mayıs 2016, s.10.
- 26 Lesaffer, ag.m. s. 18.

ğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, doğal hukukun evrensel ve soyut ilkelerini pozitif hukuka entegre etmeyi amaçlamaktadır. İnsan hakları, adillik ve adalet gibi evrensel ve değişmez prensipleri içeren doğal hukuk normlarının toplumsal gerçeklere ve insan aklına uygun şekilde yorumlanmasını, adil ve mantıklı bir hukuk düzeninin oluşturulmasını, pozitif hukukun sınırlarını aşarak hukuki kararların mantıklı ve akılcı bir temele dayandırılmasını gerektirmektedir²⁷. Görüldüğü üzere aklın hukuku, hukukun evrensel ilkeleri ile pozitif hukukun pratik ihtiyaçları arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır.

Hukuki düşünce modelleri aracılığıyla evrilen uluslararası hukuk bilimini anlamlandırabilmek için, uluslararası ilişkilere ve uluslararası hukuka etki eden siyasi paradigmaların eşzamanlı etkisini de dikkate almak gerekmektedir. Erken modern egemenlik kavramının ve erken modern devletin ortaya çıkışı olarak genel anlamda tanımlanan şey öncelikle siyasi güç modeline işaret etmektedir. Burada Ortaçağ egemenliği daha çok geniş bir toprak veya siyasi yapı içindeki meşru siyasi aktörlerin çok katmanlı bir birliği olarak görülür, her biri kendi işlerini bağımsız bir şekilde yönetme kapasitesine sahip olan ve bu toprak veya siyasi yapı içindeki diğer aktörlerle etkileşimde bulunma kapasitesine sahip olan aktörlerdir. Dolayısıyla, özerk siyasi aktörlerin çeşitliliği genel olarak uluslararası ilişkilerin yapısına da yansımaktadır. Bu dönemdeki siyasi düşünceler, siyasi otoritenin doğası, hükümetin işleyişi ve toplumsal düzenin temelleri gibi konularda çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Örneğin, İtalyan siyaset filozofu Niccolo Machiavelli, "Prens" adlı eserde, hükümdarların gücü elde tutmak ve devletin güvenliğini sağlamak için gerektiğinde ahlaki normlardan sapabileceğini savunmuş, gerçekçi ve pragmatik bir siyaset anlayışı yansıtmıştır²⁸. Fransız düşünür Jean Bodin, "Devlet Üzerine Altı Kitap" adlı eserinde, devletin egemenliğinin kesinlikle bir otoriteye ait olması gerektiğini ve halkın bu otoriteye mutlak itaat etmesi gerektiğini savunmuş ve modern devlet anlayışının temellerini atmıştır²⁹. Görüldüğü üzere, en azından siyasi aktörlerin bağımsız hareket etme kapasitesinin sorgulandığı ve sınırlandırılmaya çalışıldığı bir süreç hızla ilerlemiştir.

Erken modern uluslararası hukuk literatürü de her zaman katı yasal çalışmalarla sınırlı kalmamış, uluslararası politika konularını tartışan literatür hukuki meseleler üzerine de yoğunlaşmıştır. Uluslararası hukuk üzerine bazı çalışmalar, hukuk araştırmalarının değişen geleneğine sıkı sıkıya bağlı kalırken, diğerleri hukuki yöntemleri ve uzmanlığı daha geniş siyasi ve uluslararası araştırmalar alanına entegre etmeye çalışmıştır. Örneğin, İtalyan filozof ve te-

27 Alain Wijffels, "Early-modern scholarship on international law" *Research Handbook on the Theory and History of International Law*, Ed. Orakhelashvili A, Research Handbooks in International Law Series, 2020. s.48.

28 Niccolo Machiavelli, *Prens*, (çev. Nevin Yeni), Alfa Yayınları, 2015.

29 Jean Bodin, *Six Books Of The Commonwealth*, (çev. M. J. Tooley, Basil Blackwell), Oxford Printed In Great Britain In The City Of Oxford, 2006.

Gazisi

Akademik
Bakış

243

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

olog Thomas Aquinas, Hristiyan teolojisinin yanı sıra Aristoteles'in felsefesini Hristiyan düşüncesiyle birleştirerek etkileyici bir düşünce sistemi oluşturmuş ve doğal hukuk kavramını geliştirerek, insanların doğuştan sahip olduğu haklar ve evrensel ahlaki ilkelere odaklanmıştır³⁰. Aquinas'ın düşüncelerine dayalı olarak şekillenen Thomistik düşünce ve teoloji geleneğinden gelen Francisco de Vitoria, Amerika'daki fetih ve sömürgeleştirme savaşı üzerine yazılarında, karşı savaş açma veya topraklarını fethetme ve nüfuslarını köleleştirme hakkı gibi, Batılı olmayan -Avrupa dışındaki (özellikle Amerika'daki yerli) toplumların siyasal ve hukuki meşruiyetini savunarak- yönetimlerin uluslar hukukundaki meşruiyetini vurgulamıştır³¹. Katolik kilisesi mensubu Cizvit Francisco Suarez de Ortaçağ skolastik geleneğini hem güncelleyen hem de sistemleştiren felsefi ve teolojik eleştirel yaklaşımlarıyla bilinmektedir. Suarez, hem uluslararası kamu hukuku konularını hem de belirli hukuk sistemlerinde genel olarak uygulanabilir olduğu düşünülen iç hukuk konularını içeren geleneksel anlamından ziyade, uluslararasıdaki ilişkileri düzenleyen hukuk olarak anlaşılan ius gentium kavramını teşvik etmekle tanınmıştır³². Bu bağlamda, İspanyol skolastik yazarlar, Ortaçağ teolojisinden miras kalan siyasi egemenlik ve savaş doktrinlerini uluslararası hukuka ilişkin akademik tartışmalarda ön plana çıkartmışlardır. Aynı zamanda, on altıncı yüzyıl sonu ve on yedinci yüzyıl başı uluslararası ilişkiler bağlamında, hukukçuların dikkatini uluslararası hukukun ilerlemesi için asgari düzeyde uzlaş gerektiren konulara odaklamışlardır. Örneğin, modern uluslararası hukuk biliminin "kurucu babaları" olarak kabul edilen Grotius ve Gentili'nin eserleri -De Jure Belli Ac Pacis (1625)- De Jure Belli (1598), uluslar hukukunun el kitapları olarak kabul görmüştür. Gentili ve Grotius, uluslararası hukuku en azından savaş ve barış hukuku perspektifinden kapsamlı bir şekilde ele alan ilk yazarlardır ve ilgilendikleri uluslararası hukuk alanına sistemli doktrinel genel bir bakış açısı sunmuşlardır³³. Gentili'nin çalışması temel olarak bir hukuk eseri niteliği taşıırken, Grotius'un eseri, yükselen uluslararası politika ve uluslararası ilişkiler biliminin diğer eleştirel disiplinleri asimile ederek, profesyonel hukukçuların ötesinde çok daha geniş bir kitleye ulaştığı ve eğitilmiş siyasi elit üzerinde çok daha derin ve uzun süreli bir etki yaptığı görülmektedir³⁴. Dolayısıyla bu dönemde birçok düşünür hukukun felsefi ve teorik yönlerini tartışarak hukuk alanında ilerlemelere katkı sağlamıştır.

Gör

- 30 Javier Fattah, "On Natural Law in St. Thomas Aquinas", *Revista De Filosofía UCSC*, XXII/1, Mart 2023, s. 124.
- 31 Anghie, ag.m., s. 330.
- 32 Erkiner, ag.m., s.114.
- 33 Luigi Lacche, "War, States, and International Order Alberico Gentili and the Foundational Myth of the Laws of War", written by Claire Vergerio, *Journal of the History of International Law*, XXV/4, 2024, s. 651.
- 34 Laetitia Ramelet, "Individual and Common Utility Within Grotius's Theory of the State", *Common Good and Self-Interest in Medieval and Early Modern Philosophy*, Ed. Heikki Haara, Juhana Toivanen, Springer 2024, p. 200.

Modern uluslararası hukuk, devletlerin egemenliği, eşitliği, iyi niyet ilkesi ve barışçıl çözüm arayışını içeren temel prensipleri ile modern devletin bir hukuk sistemi olarak tasavvur edilmektedir³⁵. Bu bağlamda, uluslararası hukukta yirminci yüzyılın sonlarında yaşanan gelişmeler, özellikle uluslararası ilişkilerde aktörlerin çeşitliliğinin ve uluslararası hukukta hareket etme kapasitelerinin tanınmasının modern devletin ortaya çıkışıyla başladığı şeklindeki görüşler hakim görünmektedir. Dolayısıyla modern devlet, reformasyon süreciyle feodalizmin ayrılıkçı eğilimlerine ve kilisenin dayattığı otoriteye karşı siyasi bir güç olarak rekabet edilemez bir hale gelmiştir. Bu süreç 1648'de Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren Westphalia Barışı ile Avrupa'da yeni siyasi düzenin işareti olarak kabul edilmiştir. Amerika'nın keşfi ve Hint Adaları'na uzanan ticaretin itici gücü, Rönesans'ın teşvik ettiği ortak entelektüel zemin ve barışa karşı duyulan sempati duygusu, devletlerarası ilişkilerin giderek işbirliğini ve uzlaşmayı arttırdığı bir süreci getirmiştir. Bu gerçekler, Ortaçağ'daki dünya devleti idealinin terk edilmesini kabul eden ve bunun yerine laik, ulusal ve bölgesel olmak üzere bir dizi devletin varlığını temel varsayım olarak alan uluslararası hukukun yükselişine yansımıştır. Uluslararası hukukun devletlerin hesap vermemezliklerini reddetmesi ve devletlerin birbirlerine hukukun üstünlüğü ile bağlı olduklarını ilan ettikleri Avrupa'da siyasi yapı yeniden şekillenmiştir. Doğası gereği ve evrensel olarak bağlayıcı olan ideal bir hukuk sistemine olan inancı uluslararası hukukun doğal hukuk üzerine inşasına zemin hazırlamıştır.

***Jus Cogens* Normlar Bağlamında Uluslararası Hukukun Evrensel Değerlerinin İşlevselliği**

Uluslararası hukukun ayrı bir çalışma konusu olarak kabul edilmesi on altıncı yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. Daha öncesinde felsefeciler, modern uluslararası hukukun kapsamına giren bazı konularda, özellikle de savaş usulleri ve elçilere yapılan muameleler üzerine çalışmalar yaparken hukuki olanı teolojik ve etik olandan ya da bu tür soruların yerel ve uluslararası yönlerini birbirinden ayırmamışlardır. Dolayısıyla, savaşın haklı olup olmadığı, savaşa girmek için hangi nedenlerin yasal, hangilerinin yasadışı olduğu, hangi savaş araçlarına izin verilebileceği gibi soruların yanı sıra, taktik, askeri disiplin ya da bir askerin görevleri gibi soruları tartışmışlardır.

Ortaçağ ve Rönesans'ın ardından din savaşlarından doğan modern devlet hem uluslararası ilişkiler için hem de uluslararası hukuk için egemenin sorgulanmasını gerektirmiştir. Devletlerin doğasına ilişkin egemenlik doktrinin ilk kez 1576'da Jean Bodin'in *De Republica*'sında açıkça formüle edilmesi ile hem modern devletin doğası hem de uluslararası hukuk teorisi çalışmalarında temel bir mesele haline gelmiştir³⁶. Bodin, devlet olmanın özünün bir in-

Gazisi

Akademik
Bakış

245

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

35 Malcolm N. Shaw, *International Law*, 9th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

36 Clapham, a.g.e. s. 7.

san topluluğunu devlet yapan niteliğin, hükümetinin birliği olduğu sonucuna varmıştır. Bodin'e göre, koordine edilmemiş bağımsız otoriteler karmaşası bir devlet için ölümcüldür ve yasalarının birden fazla değil tek bir nihai kaynaktan çıkması gerekmektedir³⁷. Dolayısıyla, egemenliğin temel tezahürü yasa yapma gücündedir ve egemen yasaları yaptığına göre açıkça kendi yaptığı yasalarla bağlı olmamaktadır. Bu ifadeden Bodin'in egemenin hesap sorulamaz bir hukuk-üstü güç olmasını amaçladığı düşünülebilir, ancak egemeni bağlayan bazı yasalar vardır: ilahi yasa, doğanın ya da aklın yasası, tüm uluslar için ortak olan yasa ve ayrıca hükümetin yasaları olarak adlandırılan yasalar. Devletin temel yasaları özellikle egemen gücün kime verileceğini ve hangi sınırlar içinde uygulanacağını belirleyen yasaları yani anayasaları içermektedir. Thomas Hobbes'un 1651'de yayınlanan Leviathan'ında da egemenlik düzenin temel ilkesi olarak kabul edilmektedir³⁸. Hobbes'a göre hukuk, ne egemeni yaratır ne de onun otoritesini sınırlar, egemeni yaratan kudrettir ve hukuk da sadece onun yarattığı şeydir. Dahası, en güçlü olan güç açıkça kendi dışındaki hiçbir şeyle sınırlanamayacağından, egemenliğin mutlak ve sınırsız olması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Egemenlik anlayışının modern hukuk teorilerindeki dönüşümünü kavrayabilmek için Hans Kelsen'in pozitivist yaklaşımı ve *pacta sunt servanda* ilkesine getirdiği yorum dikkate alınmalıdır. Kelsen, klasik anlamda egemenliği mutlak ve sınırsız bir güç olarak değil, hukuki normlar hiyerarşisinin bir unsuru olarak ele almıştır. Ona göre devlet, pozitif hukuk düzeninden ibarettir ve bu düzenin en üst normu/*grundnorm* tarafından belirlenir. Bu yaklaşım, devletin hukuki tanımını siyasal iktidardan soyutlayarak, uluslararası hukuka tabiiyetin teorik temelini oluşturur³⁹. Kelsen'in sisteminde, devletlerin uluslararası yükümlülüklerine bağlılığı, sadece pratik değil, aynı zamanda normatif bir zorunluluk olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, *pacta sunt servanda*/ahde vefa ilkesi -antlaşmalara bağlılık- yalnızca devletlerin rızasına dayalı bir etik anlayışı değil, aynı zamanda uluslararası hukuk düzeninin sürekliliğini sağlayan temel normlardan biridir⁴⁰. Egemenliğin bu bağlamda mutlak değil, normatif olarak sınırlanabilir bir kavram olduğu fikri, günümüz uluslararası hukuk sisteminin meşruiyet zemini açısından belirleyicidir. Egemenlik teorisindeki modern gelişmeler, mutlak gücü devlet içindeki herhangi bir kişi ya da kuruma yerleştirme girişiminden vazgeçmiş ve hukuksal bir kişi olarak kabul edilen devletin kendisine atfetmiştir⁴¹. Bu durumda egemenlik doktrinindeki değişikliklerin siyasi olgulardaki değişiklik-

37 George Sabine, *Yakın Çağ Siyasal Düşünceler Tarihi*, (çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınları, 2000, s. 82.

38 Thomas Hobbes, *Leviathan*, (çev. Semih Lim), Yapı Kredi yayınları, 2023, s.100.

39 Hans Kelsen, *General Theory of Law and State*, The Lawbook Exchange, Ltd., 1999.

40 Hans Kelsen, *Principles of International Law*, New York: Holt, Rinehart and Winston, 2nd ed. 1966. Bruno Simma, "From Bilateralism to Community Interest in International Law," *Recueil des Cours /The Hague Academy of International Law*, CCL, 1994, s.228.

41 Oktay Uygun, *Devlet Teorisi*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s.181.

leri nasıl yansıttığı önemlidir; çünkü devletin egemenliği, on dokuzuncu yüzyıl boyunca milliyet duygusunun artan gücüne ve dışlayıcılığına teoride bir anlam kazandırmıştır. Böylece uluslararası hukuk için zorlu bir sorun ortaya çıkmıştır. Egemenlik mutlak güç anlamına gelirse ve devletler bu anlamda egemen iseler aynı zamanda uluslararası hukuka tabi olmaz/olamazlar gibi bir ikilem ortaya çıkmıştır. Hatta yeni ulusal devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri teoriye uygulandığında böyle bir anlayışın etkisi açıkça görülmektedir. Ancak, bu ilişkilerin sadece anarşik olmasının eşyanın tabiatında olmadığı, aksine daha yüksek bir yasa tarafından kontrol edilmeleri gerektiği ve bu yasanın sadece herhangi bir egemenin iradesinin eseri olmadığı, egemenlerin bile tabi olduğu doğa düzeninin bir parçası olduğu düşüncesi doğal hukukun gerekliliğini ortaya koymuştur. Hatta bu düşünce Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde yer alarak pozitif bir güvenceye de sahip olmuştur⁴².

Egemenlik teorisindeki ilişkilerinin yapısı bugün uluslararası hukukçuların karşılaştığı temel sorunsal olmaya devam etmektedir. Uluslararası hukuk, egemenlerin kendi iradeleriyle, antlaşmalarla ya da zımni antlaşmalar olarak geleneklerle tanımlamayı seçtikleri şeylerdir. Bundan dolayı uluslararası hukuk bağlayıcıdır ama uygulanabilir değildir, yargı mevcuttur ama etkisi düzensizdir. Dahası devletin üstünlüğü göz önüne alındığında, doktrinin rolü marjinalleşmiş ve uluslararası hukukun hukuk olup olmadığı sorusuyla sınırlı kalmıştır. Bu konuda Emer de Vattel, uluslararası hukukun, bağımsız bir korporasyon biçimi olarak devletin doğasına tam olarak uygun bir hukuk olduğunu belirtmiştir⁴³. Uluslararası hukukun karakterindeki kurumsal kusurlar, yani yasama, yargı ve benzerlerinin yokluğu, devletler arası hukukun temel ihtiyacını ve uygunluğunu etkilememektedir. Bu yeni hukuk düzeni devletler tarafından özellikle birbirleriyle olan ilişkileri için oluşturulmuştur ve egemen uluslar birbirleriyle yalnızca doğrudan ilişki kurdukları için, birbirlerini yalnızca tüm çıkarları ortak olan insan toplulukları olarak görebilmektedirler. Dolayısıyla devletleri yöneten, insan doğasından türetilen bir uluslar hukuku değil, devletin özel karakterinden türetilen bir hukuktur⁴⁴. Bu bağlamda, uluslararası hukuk tarihsel olarak bu kadar meşru ve etik açıdan bu kadar doktrinel, sağlam ve işlevsel olarak gerekliken onun var olup olmadığının sorgulanması, kendi ontolojisini ve varlığını gerekçelendirmek zorunda bırakılan bir disiplin gibi görünmesine neden olmaktadır.

Uluslararası hukuk, herhangi bir merkezi yasa koyucu otoriteye, yürütme gücüne ya da bağlayıcı yaptırım mekanizmasına sahip olmaması nedeniyle, birçok kuramcı tarafından geleneksel anlamda bir hukuk sistemi olarak değil,

42 Georges Lefebvre, *The Coming of the French Revolution*, Princeton University Press, 2005.

43 Emmanuelle Tourme-Jouannet, "The Critique of Classical Thought during the Interwar Period: Vattel and Van Vollenhoven", *The Oxford Handbook of the Theory of International Law*. Ed. Anne Orford and Florian Hoffmann, Martin Clark, 2016. s.113.

44 Tourme-Jouannet, ag.m., s. 115.

Gazi

Akademik
Bakış

247

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

normatif bir düzenlemeler bütünü olarak değerlendirilmiştir⁴⁵. Bu yapısal eksiklikler, uluslararası hukuki süreçlerin ve maddi kuralların otorite ve meşruiyet temelinde sorgulanmasına yol açmaktadır. Özellikle devletlerin yalnızca rızalarına dayalı yükümlülüklerle uyması gerektiği yönündeki pozitivist anlayış, evrensel bağlayıcılığa sahip normların *-jus cogens*⁴⁶ gibi- kaynağına ve uygulanabilirliğine ilişkin ciddi teorik tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, devletlerin ve diğer ulus-ötesi aktörlerin, yaptırıma dayanmayan normatif yapılara neden ve nasıl uyduklarını açıklamak, uluslararası hukukun yalnızca kurumsal çerçevesini değil, aynı zamanda evrensel değerler temelindeki meşruiyetini kavramak açısından da büyük önem taşımaktadır. Uluslararası hukukun tarihsel gelişimi incelendiğinde, egemen ulus-devletlerin savaşlar, iç karışıklıklar ve güç mücadelesi gibi yapısal zorluklarla karşı karşıya kalmasının bu süreci hızlandırdığı görülmektedir. Modern devlet sisteminin doğuşuna eşlik eden Büyük Britanya, Fransa, İspanya, Portekiz, İsveç ve Rusya gibi aktörler, yalnızca güç dengelerini değil, aynı zamanda uluslararası davranış kuralları ile uluslararası örgütlerin kurumsal evrimini de şekillendirmiştir.

Devletlerin bağımsız ve özerk olduğu ve yalnızca yöneticilerine ya da halk iradesine karşı sorumlu olduğu fikri, Bodin, Hobbes, Locke ve Rousseau gibi siyaset teorisyenlerinin yazılarında egemenlik olarak şekillenmiştir. Buna göre, devletlerin daha yüksek bir otoriteye ne Tanrıya, ne ahlaki bir düzene ne de ideolojik bir ideale bağlılık borcu vardır. Devletler kendilerinden başka hiçbir şeye hesap vermezler ve uluslar arasında bir hukukun üstünlüğü ancak bu tür kurallara bağlı olmayı özellikle kabul ettikleri ölçüde mümkün görünmektedir. Bu duruma klasik uluslararası hukuk düşünürlerinin tepki göstermesi özellikle, Vitoria, Suarez, Grotius ve Wolff gibi düşünürlerin uluslar arasındaki hukukun ahlaki zorunluluklarını vurgulama eğiliminde olmaları ve doğal hukuk geleneğinin bir parçası olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu tepkilerle uluslararası hukukun evrensel değerlerinin, insanlar ve uluslar arasında iyi niyet ve iyi niyete ilişkin dini ve felsefi ilkelerle desteklenen, insan hakları, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü gibi ahlaki ve insanlığın ortak mirası kabul edilen değerlerin devletlerin yükümlülüğünün gerçek temeli olduğu düşünülmeye başlanmıştır.

45 Herbert L. A. Hart, *The Concept of Law*, Oxford University Press, 1961. s. 214., Eric A. Posner, Jack L. Goldsmith, *The Limits of International Law*, Oxford University Press, 2005. s. 33.

46 *Jus cogens* normlar, 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 53. maddesinde açıkça tanımlanmış, "uluslararası toplumun bütünü tarafından kabul edilen ve onlarla çelişen herhangi bir antlaşmanın geçersiz sayılacağı normlar" olarak hukuk sisteminde kodifiye edilmiştir.

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2022 tarihli raporu da bu normların kaynağını yalnızca pozitif hukuk kurallarında değil, insanlık onuru, barış ve adalet gibi evrensel değerlerde bulunduğunu yeniden teyit etmektedir. *Vienna Convention on the Law of Treaties*, 1969, Art. 53., Martti Koskenniemi, *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument*, Cambridge University Press, 2005. s.65.

Avrupa ve Amerika'da ulus-devlet inşası ve halk devrimlerinin yerini, Avrupa siyasi ve değer sistemlerinin ve uluslar hukukunun Afrika ve Asya'ya zorla aktarıldığı bir sömürgecilik ve emperyalizm dönemi almıştır. İmparatorlukların yeni etnik devletlere dağılması ile uluslararası sahneye üç yeni güç -Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği- girmiştir. Tarihin ilk küresel barış ve güvenlik örgütü girişimi Milletler Cemiyeti, Amerika Birleşik Devletleri'nin ligin dışında kalması, Sovyetler Birliği'nin devre dışı bırakılması ve İngiltere ile Fransa'nın ahlaki ve fiziksel olarak tükenmiş olması nedeniyle, dünya yeni totaliter güçlerin -Almanya, İtalya ve Japonya- saldırılarına karşılık verecek güçte olmadığından başarısızlığa mahkum olmuş, birlik nihayetinde kendisi için belirlediği birincil görevi, yani barışı koruma görevini yerine getirememiştir⁴⁷. İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı büyük yıkım, yalnızca siyasi sınırları değil, aynı zamanda uluslararası hukuk sisteminin normatif dayanaklarını da köklü biçimde dönüştürmüştür. Savaşın ardından hız kazanan sömürgecilikten kurtulma *dekolonizasyon* süreci, Avrupa'nın denizaşırı egemenliğinin sona ermesiyle sonuçlanmış ve bu durum, devlet sayısının hızla artmasına neden olmuştur⁴⁸. Yeni ortaya çıkan bağımsız devletler, yalnızca uluslararası hukukun coğrafi kapsamını genişletmekle kalmamış, aynı zamanda bu hukuk düzeni içinde egemen eşitlik, kendi kaderini tayin hakkı, insan hakları ve adalet gibi evrensel değerlerin daha güçlü biçimde kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur. Bu değerler, zamanla yalnızca ahlaki ilkeler olmaktan çıkarak, devlet iradesinden bağımsız biçimde bağlayıcılığı kabul edilen *jus cogens* normlar niteliği kazanmıştır⁴⁹. Dolayısıyla, uluslararası hukukun evrensel değerleri yalnızca soyut idealler olmaktan çıkarak, antlaşmaların ve devlet uygulamalarının da üzerinde yer alan hiyerarşik normlara dönüşmüştür. Böylece, savaş sonrası uluslararası hukuk yalnızca devletlerarası ilişkileri değil, aynı zamanda insanlık ortak çıkarı etrafında şekillenen daha kapsayıcı bir normatif düzeni inşa etmeye yönelmiştir. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası hukuk düzeni, yalnızca güç dengelerine değil, aynı zamanda insanlığın ortak değerlerini yansıtan *jus cogens* normlarına dayalı olarak şekillenmiş; egemenliğin mutlakiyetini sınırlayan, evrensel bağlayıcılığı esas alan yeni bir normatif anlayışın temellerini atmıştır.

İkinci Dünya Savaşı ve ardından gelen Soğuk Savaş rekabeti, bugün küreselleşme olarak tanımladığımız bir dizi teknolojik, sosyal, çevresel ve ekonomik olguyu da harekete geçirmiştir. Uluslararası hukuk, uluslararası ekonomiden ticaret disiplinlerine, nükleer güç ve uzay araştırmalarından siber uygulamalara, çevre kirliliğinden iklim değişikliklerine kadar giderek küçülen ve birbirine bağımlı bir dünyada uluslararası toplumun işlevsel taleplerine ce-

47 Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge, 2023.

48 Antonio Cassese, *International Law*, 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005, 51.

49 Koskeniemi, ag.e. s.114., James Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law*, 9th ed. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 121.

Gazi

Akademik
Bakış

249

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

vap vermek zorunda kalmıştır. Milletler Cemiyeti tarafından gerçekleştirilemeyen dünya düzeni, BM Şartı'nda yer alan maddelerle uluslararası topluma ve insan işbirliğinin her yönüne uzanan yasal ve düzenleyici rejimler getirmiştir⁵⁰. Bu dünya düzeni, devlet değerlerini -egemenlik ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması da dahil olmak üzere- bireysel insan onurunun korunması ve genişletilmesi ilkesiyle yan yana koymayı da başarmıştır. Dolayısıyla, bu vizyon sadece devlet gücünden ve ulusların insanlara pozitif haklar vermesinden ibaret değildir. İnsanın doğuştan sahip olduğu değerlere ilişkin doğal hukuk nosyonuna dayanmakta ve bir devletin kendi vatandaşlarına nasıl davranması gerektiğine ilişkin kuralların oluşturulmasında kendini göstermektedir. Uluslararası hukukun bireysel insan onurunun korunmasına yönelik çabası ve başarısı -köle ticaretinin kaldırılması, saldırganlığın meşruiyetinin ortadan kaldırılması ve savaşın insanileştirilmesi- görülmektedir⁵¹. Bu nedenle, uluslararası yükümlülükler için doğal ve pozitif yaklaşımların sarkacı, uluslararası toplumun devlet egemenliğinden ayrı ve ayrı değerleri tanıdığı daha tarafsız bir konuma dönmüştür.

Uluslararası hukukun gelişiminde din, ahlak ve ideoloji her zaman önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu nedenle doğal hukuk, akıl, adalet, fayda, uluslararası toplumun genel çıkarları, gereklilik ve dini buyruklar gibi daha somut kavramların vekili olarak görülmüştür. Doğal hukukun uluslararası hukuka uygulandığı şekliyle, hak ve ödevlerin doğrudan insan iradesi ve kanun koyucu tarafından oluşturulan bir hukuk sisteminin varlığını gerektirdiğini ileri süren pozitivistler için de her zaman dikkate alınmıştır⁵². Dolayısıyla uluslararası hukuk, tarihsel olarak yükümlülüğün hem içsel hem de dışsal temellerini benimsemektedir. Uluslararası hukuk, pozitif hukuk yapımının genişleyen kurum ve ilkeleriyle rekabet eden doğal hukukun değer temelli pozisyonların yeniden ortaya çıkmasıyla, insan haklarının korunması gibi bariz alanlarla sınırlı kalmamış disiplinin diğer pek çok doktrinel alanına da -uluslararası çevre hukuku, devlet sorumluluğu ve antlaşma hukuku gibi- nüfuz etmiştir.

Uluslararası hukukun devletlerle olan ilişkilerinde, egemenliği uluslararası sistemin değişmez bir özelliği olarak görenler -ve devletlerin ve devlet temelli değerlerin uluslararası alanda baskın olmaya devam edeceğine inanlar- devletlerarasındaki işbirliğinin büyük bir anlam taşıdığını ya da devlet politikalarını veya önemli davranışları değiştirebileceğini düşünme olasılıkları daha düşüktür. Bu nedenle uluslararası hukuk kurallarına itaat mi, uyum mu sorusuna ilişkin olarak, uluslararası hukuk ve ilişkilere yönelik nihai realist eleştiri, devletlerin uluslararası hukuk kurallarına gerçekten uymadığı yönün-

50 Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, 2023, s.192.

51 Mehmet Emin Çağırın, *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*, Platin Yayınları, 2006, s. 27.

52 Erdem İ. Mutlu, "Küresel Çatışma Ekseninde Uluslararası Hukukun Ontolojisi Üzerine Düşünceler", *Hacettepe HFD*, V/2, Aralık 2015, s. 235.

dedir. Bu iddia, devletlerin ve diğer uluslararası aktörlerin yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerine dair faydacı ve rasyonalist bir tutuma dayanır. Realistlere göre, bu kişisel çıkar topluluk davranış normlarıyla örtüş-tüğünde, uluslararası hukuka uyulacaktır⁵³. Aslında, devletlerin ve diğer ulus-lararası aktörlerin gerçekten de kendi çıkarları için uluslararası hukuk norm-larını takip ettikleri yönünde işaretler daha baskındır. Ancak bu, devletlerin uluslararası hukuka çıkarları sağlanmadığı sürece uymadığı anlamına gelme-mektedir. Uluslararası hukukun işleyişinde, hukuka aykırı eylemin gerçekleşip gerçekleşmediğinden ziyade, bu eylemin fail devlet tarafından açıkça sahiplenilip sahiplenilmediği ve diğer devletlerce hoşgörüyle karşılanıp karşılanma-dığı belirleyici bir ölçüttür. Bu çerçevede, uluslararası hukukun normatif gücü büyük ölçüde, devletlerin kendi eylemlerine hukuki gerekçeler atfetme ihtiyacı duymalarında ve diğer devletlerin bu eylemlere yönelttiği protestolarda so-mutlaşmaktadır. Nitekim çağdaş uluslararası hukuk pratiğinde, hukuka aykırı olduğu ileri sürülen davranışlar karşısında uluslararası toplumun tepkisi çoğu zaman hızlı, görünür ve söylem düzeyinde yoğunur. Bu protestolar, yalnızca siyasal anlamda bir tepki değil; aynı zamanda normatif düzlemde, uluslarara-sı hukukun meşruiyetini koruyucu bir işleve sahiptir. Devletler, çoğu zaman eylemlerinin hukuka uygunluğunu temellendirme gereği hissederek, açık ih-lalleri dahi hukuki söylemle rasyonelleştirme yoluna gitmektedir. Bu durum, uluslararası hukuk kurallarının yaptırım eksikliğine rağmen, hâlen meşruiyet üretebilen bir normatif çerçeve sunduğunu ve protesto pratiklerinin, normla-rın içeriğini ve uygulanabilirliğini dolaylı biçimde etkileyebildiğini göstermek-tedir. Bu bağlamda, uluslararası hukukun benzersiz bir topluluğun, ulusal ve ulusötesi varlıkların ihtiyaçlarına hizmet ettiği dikkate alındığında, bu hukuk sisteminin inşası için uluslararası toplumun doğasının ve özelliklerinin süreci nasıl etkilediği düşünülmelidir.

Sonuç

Devletlerin kimliği ve uluslararası yaşama katılımları için elzem olan modern uluslararası toplum Westfalya ulus-devlet süreciyle birlikte gelişmiştir. Er-ken-modern ulus-devletlerin hepsi monarşik modellere göre tasarlanmış, dış ilişkilerin yürütülmesi genellikle prensler ve hükümdarlar arasında kurumsal-laşmamış kişisel diplomatik ilişkilerle yürütülmüştür. Devrimci, popüler hü-kümetlerin ortaya çıkışı, uluslararası toplumun uluslararası yasa yapma sü-reçlerinde etkili olmasına, İngiliz kabine tarzı hükümet ve Fransız bürokrasi örneklerinin başını çektiği hükümet yönetimi, daimi diplomatik kurumlar ve araçlarla daha sofistike hale gelmiştir. Daha da önemlisi, uluslararası güç den-gesi ilişkileri-Avrupa Konseyi- konferans diplomasisini düzenli hale getirmiş

53 H. Rumeysa Dursun, "Realizmin Realist Bir Eleştirisi Olarak Raymond Aron ve Uluslararası İlişkiler Kuramı", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, V/2, Eylül 2017, s.76.

Gazisi

Akademik
Bakış

251

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

ve bu da uluslararası kuralların oluşturulması için fırsatlar sunmuştur. Bu bağlamda, iki savaş arası dönemde uluslararası yasa koyucu kurumlarda, özellikle Milletler Cemiyeti ve ilgili uzman kuruluşlardaki gelişim, uluslararası hukukun devlet merkezli olması gerekmeyen değerlerin savunulmasına yönelik ilgi ve yetkinliği ortaya koyması açısından önemlidir. Özellikle Avrupa'da azınlıkların korunması barışı korumak için hayati önemde görülmüştür. Küresel ekonomik buhrandan sonra bile hızlanan ekonomik karşılıklı bağımlılık, ülkeler arası ilişkilerin pek çok yönüne yeni ve kritik bir ticari boyut kazandırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, müttefiklerin Alman ve Japon zulmüne karşı tepkisi, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının yanı sıra, insan onurunun korunmasını dünya düzeninin temel bir ilkesi olarak belirleyen BM Şartı hükümlerinde yankılanmıştır.

Uluslararası hukuk yapım sürecinin tıkanıdığı Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkilerin Doğu-Batı ve Kuzey-Güney şeklinde bölünmesi uzlaşmayı engellemiştir. BM, özellikle de Güvenlik Konseyi, Sovyetler Birliği ve ABD'nin vekilleri arasında yürütülen vekalet savaşları karşısında aciz kalmıştır. Bu savaşlar uluslararası hukukun, konferans diplomasisi, ikili müzakereler, uluslararası hukuku kodifiye etme, uluslararası mahkeme işlemleri ve hükümet dışı etkileşimler gibi hemen hemen her alanında yürütülmüştür. Soğuk Savaş sonrası dünya düzeni güç politikalarını değiştirmiştir, ancak uluslararası hukuk yapımının karakterini değiştirmemiştir. Küreselleşme olarak adlandırdığımız ekonomik, teknolojik ve kültürel olguların birleşimi, uluslararası aktörler arasında işlevsel işbirliği için yeni boyutlar ve talepler eklemiştir. Uluslararası hukukun meşruiyetine, merkezileşme ve bürokrasiye olan eğiliminden ve bunun sonucunda demokratik süreçler için gerekli olan şeffaflık ve hesap verebilirlikten yoksun olmasından korkulmaktadır. Dünyanın pek çok yerinde terörizm, düşük yoğunluklu çatışmalar, etnik çekişmeler ve ulusal ayrılıkçılık gibi sorunlara dönüşmüş olsa da güç mücadeleleri devam etmektedir.

Uluslararası toplumun üyeleri olarak devletler, uluslararası toplumun hak ve ayrıcalıklarına kabul edilmenin esaslı bir standardı olarak, hukukun üstünlüğüne tabi, hesap verebilir ve şeffaf bir yönetim anlamına gelen demokrasi ile tanışmışlardır. Uygar uluslar için yeni bir paradigma olan temsili demokrasi, hem akademik hem de politik çevrelerde, otoriter devletlere göre saldırgan savaşlara daha az eğilimli, vatandaşlarının insan haklarına saygı göstermeye daha kararlı ve uluslararası davranış kurallarına uyma konusunda genellikle daha nazik olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla, yirminci yüzyıldan önce devletler, uluslararası toplum için davranış kuralları geliştirmek, iyileştirmek ve reddetmek için sürekli bir savaş içinde olmuştur. Uluslararası hukuk yapımına ilişkin hakim olan savaş metaforu yerini temsili demokrasinin de katkısıyla devletler arasında açıkça müzakere edilen anlaşmalara uzlaşmaya bırakmıştır.

Görüş

Dolayısıyla, uluslararası toplum, yeni hak ve ödevlerin yaratılmasına yönelik anlaşmalara, diplomatik görüşmelere ve uluslararası işbirliğine yönelmiştir. Devletler, bir devletin uluslararası hukuku ihlal etmesini barışçıl bir şekilde engelleme ve hoşnutsuzluklarını ifade etmek için ticari yaptırımlara ve diplomatik izolasyonlara başvurmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası hukukun gelişebilmesi için temel değerlerin anlaşılması ve benimsemesi gerektiği konusunda büyük bir fikir birliği bulunmaktadır.

Kaynaklar

- ALMUT Höfert, "Geç Ortaçağ'da Devletler, Kentler ve Yurttaşlar", *Devletler ve Yurttaşlar*, Skinner Qu-entin, Strath Bo, (çev. Aksay Gökhan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 73-88.
- AKASHI Kinji, In Cornelius van Bynkershoek: His Role in The History of International Law, Brill/ Nijhoff, 1998.
- AKTAŞ Sururi. "Modern Doğal Hukuk Bağlamında John Finnis'in Hukuk Teorisi". Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi VIII/1-2, June 2004, s. 3-22.
- ANGHIE Antony. "Francisco de Vitoria and the Colonial Origins of International Law", (çev. Umut Koloş), Social & Legal Studies, V/3, 1996, s.3 21-336.
- ARISTOTELES Politika, (çev. Furkan Akderin), Say Yayınları, 2020.
- BEKİRYAZICI Eyüp, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Osmanlı'da Felsefe Üzerine Bir Değerlendirme", AÜİFD, 2003, s. 247-276.
- BENTHAM Jeremy, "Saçmalığın Dik Alası", Siyasal Düşünce. (çev. Sevdâ ve Hamit Çalışkan), Ed. M. Rosen ve J. Wolff, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, s. 236-238.
- BODIN Jean, Six Books Of The Commonwealth, (çev. M. J. Tooley, Basil Blackwell), Oxford Printed In Great Britain In The City Of Oxford, 2006. https://www.yorku.ca/commnel/courses/3020pdf/six_books.pdf
- CHADWICK Mark, The Philosophical Foundations of Universal Jurisdiction: Piracy in the Works of Alberico Gentili and Hugo Grotius, In Piracy and the Origins of Universal Jurisdiction. Brill Nijhoff. 2018. https://doi.org/10.1163/9789004390461_005
- CLAPHAM Andrew, Brierly's Law Of Nations An Introduction to the Role of International Law in International Relations, Oxford University Press, 2012.
- CONFORD Francis Macdonald, Bilgeliğin Başlangıcı Eski Yunan'da Felsefi Düşüncenin Kökleri, (çev. Şahin Filiz), Say Yayınları, 2021.
- CRAWFORD James, Brownlie's Principles of Public International Law, 9th ed. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- ÇAĞIRAN Mehmet Emin, Uluslararası Alanda İnsan Hakları, Platin Yayınları, 2006.
- DURANT Will, The Story of Civilization: Caesar and Christ, Simon And Schuster, New York, 1954.
- DURSUN H. Rumeysa, "Realizmin Realist Bir Eleştirisi Olarak Raymond Aron ve Uluslararası İlişkiler Kuramı", Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, V/ 2, 2017, s. 67-85.
- ERDOĞAN İsmail, "Felsefenin Menşe'i İle İlgili Görüşler", FÜİFD, 2003, s. 59-74.
- ERKİNER Hakkı Hakan. "Grotius Öncesinde İlk Modern Uluslararası Hukuk Düşüncesinin Oluştugu Tarihsel Koşullar Ve Erken Klâsik Dönemdeki Öğreti", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2012, XVIII/1, s. 51-146.
- FATTAH Javier. "On Natural Law in St. Thomas Aquinas". Revista De Filosofía UCSC, XXII/1, pp.117-132.
- FINNIS John, Natural Law and Natural Rights, Clarendon Press, Oxford 1980.
- HART Herbert L. A., The Concept of Law, Oxford University Press, 1961.
- HEIDDEGER Martin, Nedir Bu Felsefe?, (çev. Ali İrgat), Afa Yayınları, 1995.

Gazi

Akademik
Bakış

253

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025

- HOBBS Thomas. Leviathan, (çev. Semih Lim), Yapı Kredi yayınları, 2023.
- KELSEN Hans, General Theory of Law and State, The Lawbook Exchange, Ltd., 1999.
- KELSEN Hans, Principles of International Law, New York: Holt, Rinehart and Winston, 2nd ed. 1966.
- KOSKENNIEMI Martti, From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument, Cambridge University Press, 2005.
- LACCHE Luigi, "War, States, and International Order Alberico Gentili and the Foundational Myth of the Laws of War, written by Claire Vergerio". Journal of the History of International Law, XXV/4, 2024, pp. 649-653.
- LEFEBVRE Georges, The Coming of the French Revolution, (çev. R. R. Palmer), Princeton University Press. 1947, pp. 221-223.
- LESAFFER Randall. "Modern Uluslararası Hukukta Roma Hukuku Argümanları: İşgal ve Kazandırıcı Zamanaşımı" (çev. A. Karakocalı), Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, II/3, 2016, s. 1-26.
- MACHIAVELLI Niccolo, Prens, (çev. Nevin Yeni), Alfa Yayınları, 2015.
- MUTLU Erdem İ., "Küresel Çatışma Ekseninde Uluslararası Hukukun Ontolojisi Üzerine Düşünceler", Hacettepe HFD, V/2 2015, s. 223-264.
- O'CONNOR J. F, Good Faith in International Law, Dartmouth Publishing Company. https://books.google.com.tr/books/about/Good_Faith_in_International_Law.html
- RAMELET Laetitia, "Individual and Common Utility Within Grotius's Theory of the State", Common Good and Self-Interest in Medieval and Early Modern Philosophy, Ed. Heikki Haara, Juhana Toivanen, Springer 2024, pp.199-215.
- PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, 2023.
- PETERS Francis E. 'Philosophia' Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü, (çev. Hakkı Hünler), Paradigma Yayınları, 2004.
- PLATON Devlet, (çev. Hüseyin Demirhan), Sosyal Yayınlar, 2000.
- PLATON, Sokrates'in Savunması, (çev. Cüneyt Çetinkaya), Bordo Siyah, 2005.
- POSNER Eric A., Jack L. Goldsmith, The Limits of International Law, Oxford University Press, 2005.
- RUSSELL Bertrand, Batı Felsefesi Tarihi, (çev. Muammer Sencer), Alfa Yayınları, 2012.
- SABINE George, Yakın Çağ Siyasal Düşünceler Tarihi, (çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınları, 2000.
- SANDER, Oral, Siyasi Tarih, İmge, 2023.
- SAHAKIAN William S., Felsefe Tarihi, (çev. Aziz Yardımlı), İdea Yayınları, 1995.
- SELLERS Mortimer Newlin Stead, "The Influence on Marcus Tullius Cicero on Modern Legal and Political Ideas", MMVIII, 2009, <https://ssrn.com/abstract=1354102>, pp.1-49.
- SHAW Malcolm N., International Law, 9th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
- SIMMA Bruno, "From Bilateralism to Community Interest in International Law," Recueil des Cours /The Hague Academy of International Law, CCL, 1994, pp.217- 384.
- TOURME- JOUANNET Emmanuelle, "The Critique of Classical Thought during the Interwar Period: Vattel and Van Vollenhoven", The Oxford Handbook of the Theory of International Law, Ed. Anne Orford and Florian Hoffmann, 2016, pp.101-123.
- UYGUN Oktay, Devlet Teorisi, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.
- VCLT, Vienna Convention On The Law Of Treaties, 1969, Art. 53.
- WILD John, Plato's Modern Enemies and The Theory of Natural Law, The University of Chicago Press, Chicago, 1953.
- WILD John, "Natural Law and Modern Ethical Theory", Ethics, LXIII/1, 1952, pp.1-13, <https://www.jstor.org/stable/2378488>.
- WIJFFELS Alain, "Early-modern scholarship on international law" Research Handbook on the Theory and History of International Law, Ed. Orakhelashvili A, Research Handbooks in International Law Series, 2020.

Gör

Extended Abstract

Ever since humans began to organize their common life into political communities, they have needed some system of rules, albeit primitive, to regulate their inter-community relations. While the rules that can be defined as international law today can be found in ancient and medieval history, international law is a relatively more modern system determined by the modern European state system, which was shaped by the Renaissance and Reformation. Although the international legal system is modern, like the modern state itself, it has a medieval foundation and the authors of international law developed their system based on the understanding of natural law. In order to understand how international law emerged or how it has developed today, it is necessary to examine a long and uninterrupted history going back to the political ideas of Ancient Greece and especially to see the influence of Roman law on international law. At this point, the primitive Roman city-state law was able to transform into a law suitable for the needs of a highly civilized world empire. The integration of the *jus civile*, known as Roman law, into the *jus gentium* with a more liberal and progressive element led to its principles being recognized everywhere and by everyone. In fact, this practice was developed by the Stoics in Greece, borrowed by the Romans, and reinforced by the philosophical understanding of *jus naturale*/natural law, which was seen as the sum of the principles that should control human behavior, and which is inherent in human nature as a rational and social being. The fact that human beings have to live in society by nature and the need to adhere to the accepted values and standards of society has gained meaning through the function of law.

Since the existence of humanity, law has been constructive on the basis of binding rights and duties, but it has also had a punitive function for those who violate legal regulations. Law consists of a series of rules that regulate the behavior of society. Although international law also has these characteristics, the main subject of international law is nation-states. In this context, in the sixteenth and seventeenth centuries, thinkers such as Thomas Hobbes compared the relations between states to a state of nature and described international law as an exchange based on the right of the strong. At this point, Hugo Grotius' Law of the Sea foreshadowed the early theoretical foundations of the law of the sea and international law, which transformed the idea of the law of the strong into the power of law. Grotius' work attempted to define legal relations between states and to regulate international relations. By the nineteenth century, the concept of international public order had gained importance, with the signing of many international treaties dealing specifically with the regulation of diplomatic immunity and warfare in interstate relations. In the twentieth century, international law expanded to include new areas such as international organizations, human rights and the environment in addition to interstate relations, and strengthened its judicial dimension with the establishment of international courts.

There are many differences between national law within nation-states and the law that operates between other states, international organizations and, in certain cases, individuals. Because of these differences, international law focuses on the analysis of legal rules, the determination of their content and the application of rules and instruments to reality. This focus reveals the ultimate purpose of the study of the philosophy of international law. Drawing attention to philosophical approaches in the construction of universal values of international law, the article will evaluate the reflections of universal values on the functionality of international law in the understanding of law based on the consent of sovereign states. The article will attempt to analyze the effects of philosophical approaches on the universal values of international law in a historical, conceptual and theoretical framework through a broad literature review.

Gazi

Akademik
Bakış

255

Cilt 19
Sayı 37
Kış 2025